

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-36>

УДК 336.1:336.77:334.72:330.34(477)

Рисін Віталій Васильовичдоктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2883-4563>**Монтика Юрій Степанович**

аспірант,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9032-7395>**Vitalii Rysin, Yurii Montyka**

Lviv Polytechnic National University

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ
ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ****ASSESSMENT OF THE EFFECTIVENESS OF STATE FINANCIAL
SUPPORT PROGRAMMES FOR BUSINESS IN UKRAINE**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню інструментів підтримки підприємництва, запроваджених урядом України для стимулювання вітчизняного бізнесу в умовах воєнного стану, а також визначення напрямів підвищення їх ефективності. Нами розглянуто специфіку реалізації програм «Доступні кредити 5–7–9%» та «eРобота». Фінансування бізнесу у рамках цих програм має низку переваг та недоліків, причому переваги здебільшого стосуються підприємницького сектору, натомість державний бюджет та банки відчують певний негативний ефект. Рекомендації щодо вдосконалення програм передбачають фокусування на підтримці нових малих і середніх підприємств, надання переваги фінансуванню інвестиційних проєктів, розробку чітких критеріїв ефективності та оцінки платоспроможності позичальників, запровадження механізму страхування від воєнних ризиків та забезпечення прозорої конкуренції між банками.

Ключові слова: державні програми, фінансування, бізнес, економічна політика, кредити, банки.

Summary. The article aims to study the instruments of state regulation and support for entrepreneurship, measures, and programmes introduced by the government of Ukraine to support and stimulate domestic business under martial law, as well as identify areas for improvement and increase in efficiency. The author examines the specifics of the implementation of the programmes “Affordable Loans 5-7-9%” and “eRobot”, which played an important role in supporting businesses after the start of the full-scale invasion by providing quick access to cheap credit resources. Business financing under these programmes has some advantages and disadvantages. The advantages mainly concern the business sector, which was able to maintain its stability in a difficult environment and generate additional profits through government subsidies. On the other hand, the state budget and banks are experiencing some negative effects, particularly because the programme is becoming increasingly expensive for the state, resulting in the accumulation of debt to banks and their incentives to continue lending. In addition, problems have been identified with assessing borrowers’ solvency, the growing share of non-performing loans, and the restriction of competition in the banking sector. Recommendations for improving the programmes include supporting new small and medium-sized enterprises, prioritising financing investment projects, developing clear performance criteria and assessing borrowers’ solvency, introducing a war risk insurance mechanism, and ensuring transparent competition between banks. Particular attention should be paid to controlling the targeted use of the funds received and transparency of borrowers’ activities. This will help increase trust in government programmes on the part of business and society. To achieve stable economic growth and economic recovery after the war, it is important to develop government financial support programmes for businesses and apply stimulating regulatory and fiscal measures in parallel.

Keywords: government programmes, financing, business, economic policy, loans, banks.

Постановка проблеми. Держава є важливим гравцем в економічних відносинах, оскільки її можливості у створенні сприятливих умов для підприємницької діяльності є найбільш значу-

щими. Від ефективності державної економічної політики залежить здатність створювати стабільні та передбачувані правові передумови, необхідні для стимулювання розвитку бізнесу та

підприємницьких ініціатив. Розвиток підприємництва є важливою складовою соціально-економічного розвитку країни та регіонів, економічної безпеки, тому одним із пріоритетів державного управління в сучасних умовах є підтримка цього процесу. Його ефективність значним чином залежить від інноваційності підходів до модернізації регіональної економіки, вирішення соціальних проблем, надання підтримки населенню та збереження природних ресурсів і захисту довкілля.

Бізнес, завдяки своїй активній участі у створенні конкурентного середовища, сприяє розвитку економіки в регіонах, які мають відповідний ресурсний потенціал та сприятливі умови. Успішна підприємницька діяльність забезпечує доходи державного бюджету, наповнення ринку товарами та послугами, створює нові робочі місця, підвищує рівень зайнятості та знижує безробіття. Важливим елементом розвитку підприємництва та забезпечення економічного зростання є державні програми фінансової підтримки бізнесу, затребуваність яких особливо зростає за умов погіршення ситуації в економіці. В сучасних українських реаліях, коли економіка країни перебуває під критично негативним впливом повномасштабної війни, такі програми стають ключовим інструментом підтримки малого та середнього бізнесу (МСБ). Проте, в умовах перманентного дефіциту фінансових ресурсів, вагомим значення набуває питання ефективного використання бюджетних коштів, що виділяються на фінансування побідних програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням оцінки ефективності державних програм підтримки бізнесу присвячені низку праць вітчизняних та зарубіжних науковців. З точки зору ретроспективи, є величезна кількість досліджень щодо відновлення економіки європейських країн після Другої світової війни, проте з огляду на значні зміни у функціонуванні економіки розроблені у цих дослідженнях рекомендації можуть бути використані лише частково. Значна кількість праць була присвячена питанням підтримки бізнесу під час пандемії COVID-19, зокрема реалізації державних програм у цій сфері [1; 2]. Українські дослідники О. Білоусова, Л. Маматова, В. Дегацова та Я. Колешня, О. Квасниця розглядали питання адаптації кращих практик підтримки бізнесу до реалій вітчизняної економіки [3–6]. Характеристиці заходів держави щодо підтримки бізнесу в умовах воєнного стану присвячені дослідження Т. Мельник, Ю. Солоненко та П. Панасюка, О. Томчук, О. Трегубова та О. Андронік, В. Лойко та Б. Александрова [7–10]. Вплив війни в Україні на світові фінансові ринки досліджувався авторським колективом під керівництвом М. Берайча, які визначили, що широкомасштабні військові дії

в Україні спричинили стрибок волатильності цін і вплинули на економічні процеси та стан бізнес-середовища [11]. Виходячи викладеного та сучасних реалій функціонування бізнесу в Україні, слід констатувати необхідність критичного погляду на характер державної підтримки та стимулювання розвитку бізнесу в умовах воєнного стану, адже з одного боку, така підтримка одним із ключових факторів виживання значної кількості малих і середніх підприємств у надскладних умовах, а з іншого – ефективність державних програм та механізмів їх реалізації часто є недостатньою та низькорезультативною.

Наше дослідження ґрунтується на визначенні концептуальних основ фінансової підтримки відновлення економіки України, формування ефективного механізму державного управління фінансовими ризиками, забезпечення макроекономічної стабільності та економічного зростання. Застосування дієвих фінансових інструментів для відновлення економіки України та стимулювання розвитку бізнесу сприятиме розв'язанню системних проблем в економіці і подолання викликів воєнного стану.

Мета статті. Метою статті є оцінка інструментів державного регулювання та підтримки підприємництва, заходів і програм, запроваджених урядом України для підтримки та стимулювання вітчизняного бізнесу в сучасних умовах, а також визначення напрямів їх удосконалення і підвищення ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Станом на 2024 рік в Україні функціонує низка державних програм для підтримки бізнесу: «Доступні кредити 5-7-9%», «Доступний фінансовий лізинг», грантові програми «eРобота» та інші, які були введені для полегшення доступу до фінансування для малих і середніх підприємств (МСП). Вони мають на меті збільшити обсяг кредитування МСП, що суттєво підтримує їхню фінансову стабільність у складних економічних умовах. Згідно з планами уряду, у 2024 році передбачається збільшення кількості грантів і фінансової підтримки для малого та середнього бізнесу, що передбачає позитивний вплив на розвиток бізнесу та економіку країни. Розглянемо детальніше основні характеристики програм фінансової підтримки бізнесу в Україні з метою визначення їх реального впливу на функціонування підприємницького сектору.

Під час повномасштабного вторгнення в Україну підтримка бізнесу стала критично важливою, оскільки податки від підприємницької діяльності є основним джерелом фінансування оборонних витрат. Міжнародні партнери України підкреслюють важливість збільшення частки внутрішнього фінансування для відновлення економіки та зменшення залежності від зовнішньої допо-

моги. Одним із основних інструментів підтримки бізнесу стала програма «5-7-9», яка довела свою ефективність під час війни.

У період 2022–2023 років програма «Доступні кредити 5-7-9%» забезпечила значне боргове фінансування підприємств, оскільки традиційне банківське кредитування в умовах війни сповільнилося. Станом на грудень 2023 року близько 40% чистого гривневого кредитного портфеля українських банків становили субсидовані кредити за цією програмою, а 90% нових кредитів бізнесу видавалися в її рамках.

Проте поточний формат програми потребує вдосконалення. Вона втратила свою початкову мету, ставши інструментом підтримки під час криз, таких як пандемія COVID-19 та війна. За чотири роки існування програма зазнала понад 20 змін.

Масштаб і різноманітність програми викликають занепокоєння серед професіоналів щодо потенційного порушення ринкової дисципліни, неефективних стимулів, корупції та морального ризику. Проте в умовах кризи субсидовані кредити стали важливим інструментом фінансової стабілізації, підтримуючи агробізнес, експорт і дрібний бізнес, що збільшило їх шанси на виживання.

Програма була запроваджена у січні 2020 року для підтримки інвестиційної діяльності мікро- та малих підприємств, а також стартапів. Різниця між субсидованими та ринковими ставками покривається з державного бюджету, але рішення про надання кредиту ухвалюють банки. Перше суттєве оновлення програми відбулося під час COVID-19, коли для забезпечення ліквідності

малих підприємств було введено нові види кредитів, а також включено виробників медичних товарів. У 2021 році кредити могли отримати фізичні особи-підприємці, які відповідали певним критеріям.

Після початку війни програма зазнала значних змін: її учасниками стали також великі компанії, а також були введені нові види кредитування для підтримки агробізнесу. Програма стала більш гнучкою, включивши кредити для відновлення виробництва і підтримки сільгоспвиробників. Проте зміни вносилися швидко і без належного аналізу, що призвело до дисбалансів у розподілі пільгових кредитів.

У березні 2023 року уряд вніс зміни до програми, зокрема підвищив процентні ставки за певними кредитами, а також розширив цілі кредитування. У липні 2023 року програма стала об'єктом перегляду МВФ, і одним із завдань стало повернення її фокусу на мікро- та малий бізнес.

Станом на початок 2024 року обсяги кредитів під портфельні гарантії перевищили 105 млрд грн. Усі ці дані дозволяють всебічно оцінити динаміку пільгового кредитування та визначити ефективність програми «5-7-9», що є важливим для подальшого вдосконалення стратегії її розвитку.

Протягом 2020–2024 років загальний обсяг наданих кредитів за програмою «5-7-9%» стабільно зростав. Обсяг нововиданих кредитів щомісяця перевищував погашення старих (рис. 1).

Згідно з останніми даними Фонду розвитку підприємництва, станом на 01 листопада 2024 року загальна сума підписаних кредитних договорів досягла 342,8 млрд грн, тоді як поточна

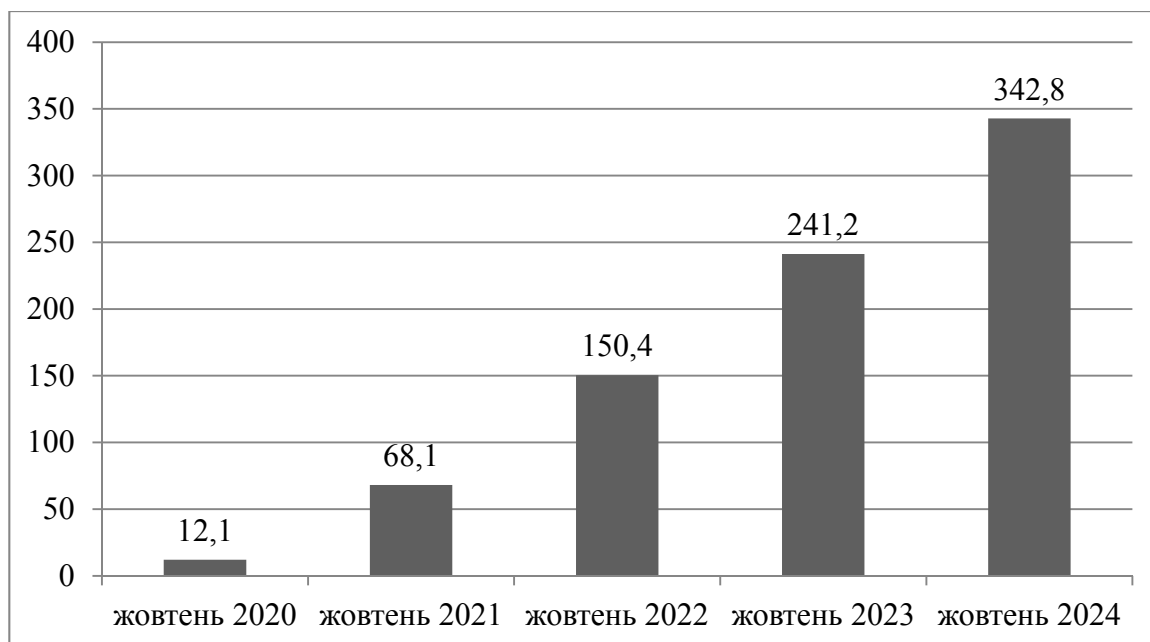

Рисунок 1 – Кумулятивна динаміка кредитування за програмою 5-7-9, млрд грн

Джерело: сформовано авторами на основі [12]

заборгованість позичальників із субсидованими кредитами становила 134,1 млрд грн.

Важливість програми «5-7-9%» для бізнесу та економіки підтверджується значним зростанням частки кредитів, виданих у її рамках: з 5% у 2020 році до 18% у 2021 році, 26% у 2022 році та 40% до кінця 2023 року. Як було зазначено, серед нових кредитів, виданих під час повномасштабного вторгнення, частка субсидованих кредитів досягає 90%. Приблизно дві третини укладених кредитних договорів (67,4%) були підписані під час дії воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року по 5 лютого 2024 року. Це свідчить про те, що зростання кредитного портфеля програми «Доступні кредити 5-7-9%» обумовлено її реди-зайном в умовах війни. В той же час, за даними НБУ, у 1 кварталі 2024 року обсяги кредитного портфеля за програмою скоротилися, а погашення раніше отриманих кредитів перевищило обсяги видачі нових. Обсяг валових позик скоротився на 3%, а частка кредитів а програмою гривневому працюючому портфелі банків знизилася до третини [13]. Ця тенденція збереглася і у другому кварталі з огляду на загальне поліпшення умов кредитування та зниження процентних ставок, яке сприяло нарощуванню обсягів несубсидйованих кредитів [14].

Бюджетне фінансування програми з часу її впровадження мало тенденцію до зростання: у 2020–2021 роках на неї виділили 2 млрд грн, у 2022 році ця сума збільшилася до 7 млрд грн, у 2023 році – до 16 млрд грн, а на 2024 рік заплановано 18 млрд грн (табл. 1).

Всівидаткизабюджетноюпрограмою«Доступні кредити 5-7-9%» були у 2020–2021 та 2023 роках були сплачені в повному обсязі, у 2022 році фактичні витрати майже відповідали початково запланованим. Згідно з звітом про виконання бюджетної програми за 2022 рік, усі кошти, отримані на цю програму, були використані. Згідно з даними OpenBudget, фінансування програми на 2023 рік було вичерпано ще в листопаді. У грудневому звіті про фінансову стабільність Національний банк України визнав, що існує дефіцит коштів для субсидування процентних ставок. За оцінкою

регулятора, станом на початок 2024 року державний борг перед банками становив 7 млрд грн.

За оцінками Рахункової палати України, загалом на реалізацію Програми з моменту запровадження і до кінця 2 кварталу 2024 року було використано 34,7 млрд грн, з яких 30,9 млрд грн – в умовах воєнного стану. Позитивним економічним ефектом програми при цьому стало зростання надходжень до державного і місцевих бюджетів (майже на 13% за станом на червень 2024 року), збільшення кредитного портфеля банківського сектору, а також мультиплікативний ефект від вкладених державою коштів – одна витрачена з бюджету гривня створила 6 гривень банківських кредитів для бізнесу [16].

Оцінка динаміки абсолютного приросту кредитування демонструє, що після введення воєнного стану обсяги чистих кредитів, виданих за програмою, значно зросли, з локальними піками в квітні-травні 2022 року та грудні 2022 року. Можна констатувати вплив фактору сезонності, зокрема зростання фінансових потреб під час весняної посівної кампанії: середні темпи приросту кредитів у період з березня по травень у 2021 та 2022 роках були в 1,7 та 2,1 рази вищими за середньорічні показники відповідно [12]. Викликана обстрілами енергетична криза також сприяла зростанню попиту на кредити. Окрім того, можна зауважити зростання обсягів кредитування наприкінці року, причиною чого найімовірніше були намагання освоїти бюджетні кошти та виконати плани щодо кредитування.

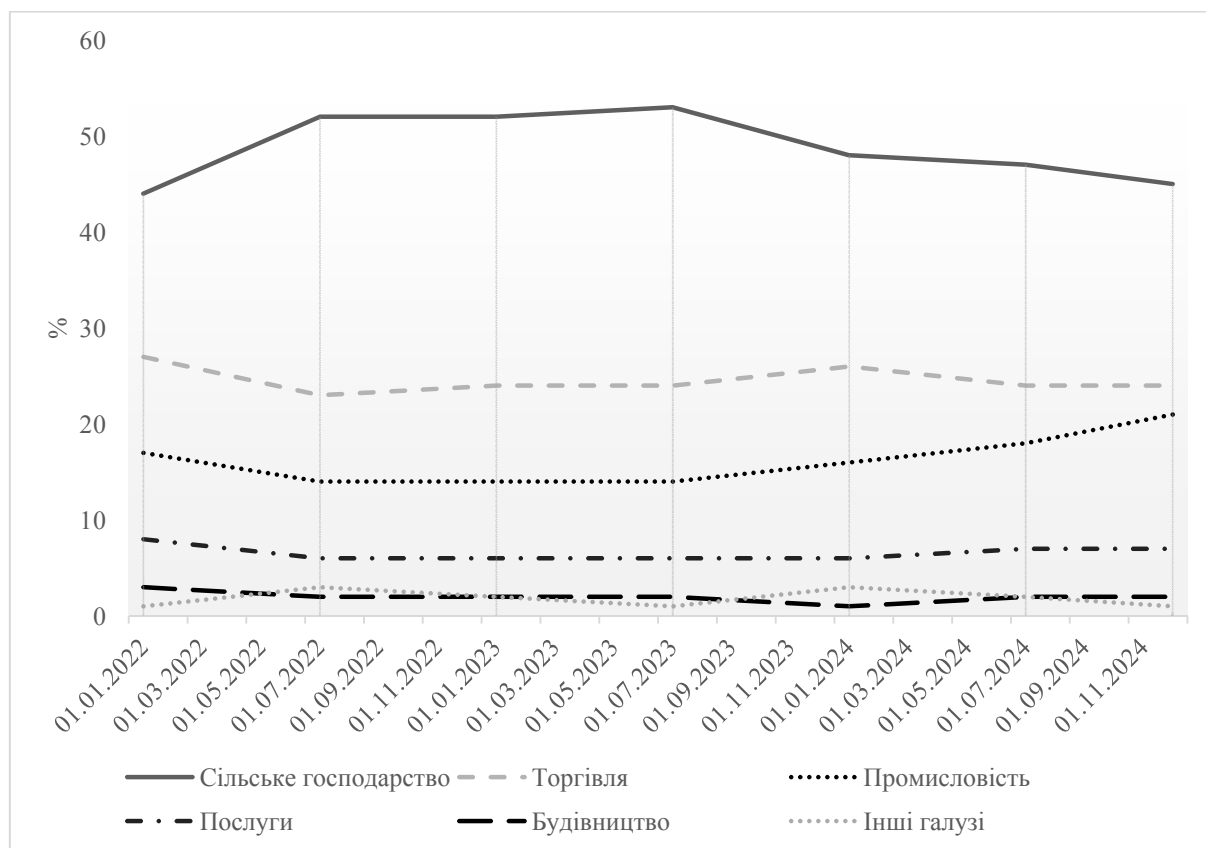
Щодо структури наданих програмою «Доступні кредити 5-7-9%» кредитів, то традиційно основними реципієнтами коштів були аграрний сектор та торгівля (рис. 2).

Частка кредитів, виданих підприємствам аграрного сектору, мала тенденцію до зростання після початку війни і сягнула свого максимуму – 53% - в середині 2023 року. Паралельно з цим знижувалася частка кредитів для промислових підприємств. У другій половині 2023 та у 2024 році тенденції стали протилежними – частка кредитів для промисловості зросла до 21%, в той час коли кредити для агросектору фактично повернулися

Таблиця 1 – Показники бюджетного фінансування програми «Доступні кредити 5-7-9%»

Рік	Початковий річний план, млрд грн	Уточнений річний план, млрд. грн	Виконано за період, млрд. грн	Відсоток виконання до уточненого річного плану, %
2020	2	2	2	100
2021	2	4,072	4,072	99,99
2022	7	9,326	6,326	67,8
2023	16	16	16	100
2024 (план)	18	–	–	–

Джерело: сформовано авторами на основі [15]

Рисунок 2 – Частка окремих секторів економіки у загальному обсязі наданих кредитів за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» у 2022–2024 рр.

Джерело: сформовано авторами на основі [12]

до передвоєнного рівня. Таким чином можна констатувати певне переорієнтування програми на підтримку промислових підприємств. Другим за обсягами кредитування сектором була торгівля, яка демонструвала відносно високу частку ще до 2022 року, коли програма запровадила додаткові можливості фінансування великих торгових мереж. У 2023–2024 рр. близько $\frac{1}{4}$ кредитного портфеля за програмою склали кредити торговельним підприємствам, 6–7% кредитів були надані у сферу послуг. Частка будівництва та інших галузей упродовж аналізованого періоду була незначною.

Оцінка реалізації програми «Доступні кредити 5-7-9%» дозволяє стверджувати, що має низку переваг та недоліків, причому переваги здебільшого стосуються підприємницького сектору, натомість державний бюджет та банки відчувають певний негативний ефект (рис. 3).

Беззаперечним фактом є те, що програма відіграла важливу роль у підтримці бізнесу після початку повномасштабного вторгнення, забезпечивши швидкий доступ до дешевих кредитних ресурсів. Програма пропонує уніфіковані кредитні продукти, що зменшує витрати часу позичальника на аналіз пропозицій різних банків, а також мож-

ливості пролонгації погашення основної суми боргу. Таким чином, з точки зору підприємця-позичальника, програма має виключно позитивний ефект і дає можливість не лише підтримувати бізнес на плаву, але й отримувати додаткові прибутки за рахунок державних субсидій.

На негативних аспектах реалізації програми для банків неодноразово наголошував Національний банк України, зокрема у Звіті про фінансову стабільність за червень 2024 року наголошено, що програма потребує більш чіткого фокусування та виправлення накопичених дисбалансів [17]. Передовсім мова йде про те, що програма стає дедалі дорожчою для держави, внаслідок чого накопичується борг перед банками і їх стимули до продовження кредитування знижуються. Паралельно з тим, позичальники намагаються отримувати кредити лише на пільгових умовах, і в частині випадків фінансування отримують бізнес-структури, що не відчувають реальної нестачі коштів. Окрім того, спрощення процедур видачі кредитів знизило увагу до оцінки платоспроможності позичальників, що генерує ризик зростання частки непрацюючих кредитів. Врешті, встановлення фіксованих компенсаційних ставок за кредитами для клієнтів є негативним чинником для

Рисунок 3 – Переваги та недоліки програми «Доступні кредити 5-7-9%»

Джерело: власна розробка авторів

конкуренції між банками, адже надходження процентних платежів від позичальників є відносно незалежним від зміни ставок на ринку.

Слід заважити, що у рамках програми «Доступні кредити 5-7-9%» Фонд підтримки підприємництва (ФПП) реалізовує ще дві програми – «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» та «Доступний факторинг». Перша з них має на меті зростання інвестиційної активності малого та середнього бізнесу, розвиток альтернативних джерел фінансування та спрощення доступу до фінансового лізингу. Об'єктами лізингу можуть бути транспортні засоби, сільськогосподарська техніка, техніка для виробництва чи надання послуг, нерухомість та інше обладнання для здійснення господарської діяльності. Максимальна сума лізингу встановлена на рівні 50 млн грн, крім цього передбачений власний внесок мінімум 10% для діючого бізнесу, чи 15% – до новоствореного. За даними ФПП за станом на 01 грудня 2024 року, загальна вартість інвестиційних проектів за договорами лізингу перевищила 7.4 млрд грн, при цьому 51,3% від суми фінансування було скеровано у сектор мікробізнесу, 36,4% – сектор малих підприємств, 11,7% – у сектор середніх підприємств, і лише 0,5% отримали великі підприємства [18]. Прогнозна сума державної підтримки

оцінюється на рівні 2532 млрд грн., тобто одна вкладена державою гривня стимулювала бізнес до вкладення майже двох гривень власних коштів. Зазначений факт дозволяє позитивно оцінити економічний ефект від реалізації програми.

Програма доступного лізингу не передбачає можливостей для поповнення оборотних коштів, натомість такі можливості надає програма «Доступний факторинг», яка дозволяє малому та середньому бізнесу поповнити обіговий капітал та отримати нові можливості для розвитку. Порядок надання фінансової підтримки підприємцям за договорами факторингу передбачає, що фактором може бути лише банк, що має відповідну ліцензію для внутрішнього факторингу; максимальний ліміт фінансування становить до 95% суми грошової вимоги або до 150 мільйонів гривень, включаючи державну підтримку за кредитами та лізингом; термін користування факторинговим фінансуванням не може перевищувати 360 днів, при цьому держава компенсує витрати підприємця щодо сплати базової винагороди за договорами факторингу до рівня 13% річних. ФПП за станом на дату проведення дослідження не публікував даних щодо обсягів фінансування у рамках програми, тому зробити висновки про її затребуваність на ринку та ефективність складно.

Проте, на нашу думку, зважаючи на кризові умови та непрогнозованість ситуації в економіці, наявність подібного джерела поповнення обігових коштів є доволі важливою для підтримання стабільного фінансового стану підприємств.

Таким чином, оцінка переваг і недоліків програми «Доступні кредити 5-7-9%» та її складових дає підстави запропонувати низку рекомендацій для її вдосконалення, щоб підсилити позитивний ефект реалізації стратегії державної позикової підтримки.

Перш за все, програма повинна зосередитися на підтримці нових малих і середніх підприємств. Участь у програмі мають брати лише ті компанії, які без неї не змогли б отримати кредити. Уряд разом з банками повинен визначити чіткі критерії для розмежування великого та малого/середнього бізнесу, щоб обмежити доступ до кредитів для великих компаній, які структуровані як групи МСП.

Необхідно сформулювати конкретні критерії ефективності у контексті цільового спрямування кредитів, зосередивши програму більшою мірою на фінансовій підтримці інвестиційних проєктів. Це може бути досягнуто шляхом поступового припинення рефінансування старих позик та поповнення обігових коштів. Важливо забезпечити прозорість інформації щодо досягнення позичальниками своїх бізнес-цілей, зазначених у кредитних заявках чи бізнес-планах. Слід провести всебічну перевірку якості активів та оцінити соціально-економічні наслідки старого кредитного портфеля програми, зокрема щодо створення робочих місць, впровадження інновацій та внеску в продовольчу й енергетичну безпеку.

Для банків-учасників програми необхідно ретельно оцінювати виконання клієнтами умов доступу до програми, а також застосовувати ризик-орієнтований підхід у процесі оцінки платоспроможності потенційних позичальників. Для

забезпечення рівних конкурентних умов щодо залучення клієнтів важливо уникнути фінансових викривлень на користь певних банків, з огляду на домінуючу роль державних банків у програмі та у секторі загалом.

Запровадження механізму страхування від воєнних ризиків може збільшити частку інвестиційного кредитування в структурі програми та зменшити кредитні ризики позичальників. Хоча аспекти сталого розвитку виходять за межі цього дослідження, варто розробити запобіжні заходи проти формального підходу до контролю ризиків стійкості для отримувачів кредитів, уникнувши при цьому надмірних обмежень для потенційних позичальників.

Загалом удосконалена стратегія реалізації програми повинна передбачати уникнення накопичення додаткового кредитного ризику на балансах банків, зокрема державних. Адже зростання обсягу непрацюючих кредитів у державних банках підвищує ймовірність їх рекапіталізації, що в свою чергу буде додатковим тягарем для державного бюджету. Введення чітких критеріїв для кризового фінансування та фінансування інвестиційних проєктів покращить оперативний дизайн програми, забезпечивши більш ефективний розподіл державних коштів для стимулювання економічного зростання з урахуванням обмежених ресурсів держави.

Ще однією грантовою програмою від держави для стимулювання розвитку бізнесу в умовах війни є проєкт Уряду «Робота», який передбачає надання грантів українцям для започаткування власного бізнесу та навчання. Цю програму умовно поділено на кілька напрямів (табл. 2).

На сьогодні український бізнес активно використовує програми державної підтримки, залучаючи грантову допомогу та підвищуючи свої економічні показники. З моменту запуску програми у липні 2022 року гранти на започатку-

Таблиця 2 – Напрями реалізації програми «Робота»

№	Назва	Обсяг фінансування	Фокус програми	Умови
1	Своя справа	До 250 тис. грн	Розвиток малого та мікробізнесу	Створення щонайменше 1 робочого місця
2	Новий рівень	До 8 млн грн	Збільшення виробничих потужностей переробних підприємств	Створення до 25 робочих місць
3	Свій сад	До 400 тис. грн	Розвиток садівництва, ягідництва і виноградарства	Співфінансування до 70% вартості проєкту; Працевлаштування 6–10 постійних та 125–425 сезонних працівників
4	Своя теплиця	До 7 млн грн	Розвиток тепличного господарства	Співфінансування до 70% вартості проєкту; Створення від 40 робочих місць
5	ІТ-стартап	До 3.5 млн грн	Створення компаній та робочих місць у сфері інформаційних технологій	Створення від 3 робочих місць

Джерело: складено авторами на основі [19]

вання або розвиток бізнесу отримали 18 тисяч українців, а державне фінансування перевищило 4 млрд грн [20]. Використання підприємцями можливостей програми «єРобота» сприятиме створенню нових бізнес-одниць та робочих місць, розвитку галузей переробки, садівництва, інформаційних технологій, збільшенню надходжень до податкових платежів до державного бюджету, та зростанню експортного потенціалу. Важливим моментом у контексті реалізації цієї програми є наявність коштів для її фінансування в умовах критичного бюджетного дефіциту, викликаного війною.

Проект «єРобота» вважається довгостроковою програмою, і держава продовжує його реалізацію. Також розглядається можливість розробки нових грантових програм для покращення бізнес-середовища в Україні. Безперечно подібні грантові програми мають стати важливим інструментом повного відновлення, оскільки підприємницька діяльність є ключовим елементом економічного розвитку держави. За умов належного фінансування та прозорих підходів до його розподілу можна очікувати на позитивний ефект від реалізації програми.

Висновки. Варто зазначити, що фінансова підтримка бізнесу є важливим елементом стратегії економічного відновлення, проте існують також ряд проблем, які потребують вирішення, а саме:

1. Бюрократія та складність процедур, які значно ускладнюють процес отримання фінансової допомоги.

2. Недостатній рівень охоплення мікропідприємств, зокрема у сфері послуг, які часто не можуть скористатися програмами через невідповідність критеріям.

3. Спрощення процедур оцінки платоспроможності позичальників, що генерує кредитні ризики для банків та державного бюджету.

4. Обмежені можливості щодо фінансування програм підтримки з бюджету, зважаючи на його перманентну дефіцитність у період повномасштабної війни.

Виходячи з цього, необхідним є перегляд умов отримання кредитів та грантів для підприємців у напрямі його спрощення, що полегшить доступ до фінансування, особливо для найменших бізнесів. Проте таке спрощення передовсім має стосуватися технічних та процедурних моментів. Окрім того, збільшення обсягів підтримки за співпраці з міжнародними донорами та фінансовими організаціями, допоможе забезпечити доступ до

фінансових ресурсів у критичних сферах. Особливо варто звернути увагу на контроль за цільовим використанням отриманих коштів та прозорість діяльності позичальників. Це сприятиме збільшенню довіри до державних програм з боку бізнесу та суспільства.

Загалом, оцінка ефективності державних програм фінансової підтримки бізнесу в Україні, зокрема програм «Доступні кредити 5-7-9%» та «єРобота», дає можливість зробити висновок про їх вагомий роль у забезпеченні стабільності та розвитку підприємництва в умовах економічних викликів, зокрема під час пандемії COVID-19 та війни. Ці програми стали важливим інструментом для підтримки малого та середнього бізнесу (МСБ), стимулюючи економічний розвиток, створення робочих місць та забезпечення фінансової стабільності.

Протягом 2020–2024 років спостерігалось суттєве зростання обсягу наданих кредитів, що підтверджує їх популярність серед підприємців. В той же час, для банківського сектору проявилися певні негативні ефекти програми, передовсім пов'язані із накопиченням заборгованості уряду перед банками, та ризиками зростання частки непрацюючих кредитів. Виходячи з цього, що цілі й формати програми «Доступні кредити 5-7-9%» змінювалися, це іноді призводило до неефективного використання ресурсів. Рекомендації щодо вдосконалення програми передбачають фокусування на підтримці нових малих і середніх підприємств, надання переваги фінансуванню інвестиційних проєктів, розробку чітких критеріїв ефективності та оцінки платоспроможності позичальників, запровадження механізму страхування від воєнних ризиків та забезпечення прозорої конкуренції між банками.

Загалом, для досягнення стабільного економічного зростання, підтримки бізнес-середовища під час війни та після її завершення, необхідно продовжувати вдосконалення наявних державних ініціатив та ініціювати розробку нових, адаптуючи їх до змін ситуації в економіці та потреб підприємців. Поряд з державними програмами підтримки бізнесу зусилля уряду, на нашу думку, мають бути скеровані на створення сприятливого і прозорого регуляторного середовища, захист інтересів підприємців, використання стимулюючих фіскальних методів тощо. У майбутньому це дозволить бізнесу самостійно формувати достатній фінансовий ресурс для розвитку і не потребувати допомоги від держави.

Список використаних джерел:

1. Baker, T.H., Judge, K. How to help small businesses survive COVID-19. *Columbia Law and Economics Working Paper*, No. (620). 2020.
2. Hoshi, T., Kawaguchi, D., Ueda, K. Zombies, again? The COVID-19 business support programs in Japan. *Journal of Banking & Finance*. 2023. № 147.

3. Білоусова О.С. Підвищення ролі державних інвестицій у модернізації реального сектору економіки України. *Фінанси України*. 2017. № 5. С. 63–75.
4. Маматова Л.Ш. Державне регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Вісник Приазовського державного технічного університету: зб. наукових праць. ДВНЗ «ПДТУ»*. Маріуполь, 2017. Вип. 33. С. 153–160.
5. Дергачова В.В., Колешня Я.О. Державна підтримка малого та середнього бізнесу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. № 20 (1). С. 130–133.
6. Квасниця О.В. Особливості державної підтримки малого бізнесу у зарубіжних країнах. *Світ фінансів*. 2017. № 2. С. 177–187.
7. Мельник Т.Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 2(100), С. 3–11. DOI [https://doi.org/10.26642/ema-2022-2\(100\)-3-11](https://doi.org/10.26642/ema-2022-2(100)-3-11)
8. Солоненко Ю.В., Панасюк П.І. Державна підтримка та стимулювання бізнесу України в умовах війни. *Галицький економічний вісник*. 2023. Том 82. № 3. С. 190–200.
9. Томчук О., Трегубов О., Андронік О. Фінансові аспекти управління платоспроможністю малого та середнього бізнесу в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-42>
10. Лойко В.В., Александров Б.В. Підтримка та розвиток малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2023. № 1 (11). С. 228–230.
11. Beraich, M., Amzile, K., Laamire, J., Zirari, O., Amine Fadali, M. Volatility spillover effects of the US, European and Chinese financial markets in the context of the Russia–Ukraine conflict. *Int. J. Financial Stud.* 2022. No. 10(4). DOI: <https://doi.org/10.3390/ijfs10040095>
12. Фонд розвитку підприємництва. Інформація про результати Державної програми Доступні кредити 5-7-9%. URL: <https://bdf.gov.ua/publicna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9/> (дата звернення: 09.12.2024).
13. Національний банк України. Огляд банківського сектору. Травень 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-05.pdf?v=10 (дата звернення: 09.12.2024).
14. Національний банк України. Огляд банківського сектору. Серпень 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-08.pdf?v=10 (дата звернення: 09.12.2024).
15. Державна програма підтримки бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%»: у пошуках оптимального дизайну. Укрінформ. 07.03.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3836803-derzhavna-programa-pidtrimki-biznesu-dostupni-krediti-579-u-posukah-optimalnogo-dizajnu.html> (дата звернення: 10.12.2024).
16. Рахункова палата України. Доступні кредити 5-7-9%: Рахункова палата надала рекомендації для підвищення ефективності програми. URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=2148> (дата звернення: 10.12.2024).
17. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report> (дата звернення: 10.12.2024).
18. Фонд розвитку підприємництва. Інформація про результати Державної програми «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%». URL: <https://bdf.gov.ua/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupnyu-finansovyy-lizynh-5-7-9/> (дата звернення: 10.12.2024).
19. «Робота. URL: <https://erobota.diiia.gov.ua/> (дата звернення: 11.12.2024).
20. Міністерство економіки України. Власна справа: понад 2 тисячі українців отримають мікрогранти на старт або розвиток бізнесу від держави на 536 млн грн. 28.12.2023 URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e66c0081-208b-4985-988b-f3b6d1387c74&title=VlasnaSprava> (дата звернення: 11.12.2024).

References:

1. Baker, T. H., & Judge, K. (2020) How to help small businesses survive COVID-19. *Columbia Law and Economics Working Paper*, no. (620).
2. Hoshi, T., Kawaguchi, D., & Ueda, K. (2023) Zombies, again? The COVID-19 business support programs in Japan. *Journal of Banking & Finance*, no. 147.
3. Bilousova O. S. (2017) Pidvyshchennya roli derzhavnykh investytsii u modernizatsii realnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Enhancing the role of state investments in the modernization of Ukraine’s real economy sector] *Finansy Ukrainy*, no. 5, pp. 63–75. (in Ukrainian)
4. Mamatova L. Sh. (2017) Derzhavne rehuliuвання pidprijemnyts’koi diial’nosti v Ukraini [State regulation of entrepreneurial activity in Ukraine] *Visnyk Pryazovs’koho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu: zb. naukovykh prats*, vol. 33, pp. 153–160. (in Ukrainian)
5. Derhacheva V. V., Koleshny Ya. O. (2018) Derzhavna pidtrymka maloho ta serednoho biznesu v Ukraini [State support for small and medium-sized businesses in Ukraine] *Naukovi visnyk Uzhhorods’koho natsional’noho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 20(1), pp. 130–133. (in Ukrainian)
6. Kvasnytsia O. V. (2017) Osoblyvosti derzhavnoi pidtrymky maloho biznesu u zarubizhnikh krainakh [Features of state support for small businesses in foreign countries] *Svit finansiv*, no 2, pp. 177–187. (in Ukrainian)
7. Mel’nyk T. Yu. (2022) Derzhavna pidtrymka ta stymulyuvannya rozvytku biznesu v Ukraini pid chas dii voiennoho stanu [State support and stimulation of business development in Ukraine during martial law]. *Економіка, управління та адміністрування*, vol. 2(100), pp. 3–11. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2022-2\(100\)-3-11](https://doi.org/10.26642/ema-2022-2(100)-3-11) (in Ukrainian)

8. Solonenko Yu. V., Panasiuk P. I. (2023) Derzhavna pidtrymka ta stymulyuvannya biznesu Ukrainy v umovakh viiny [State support and stimulation of Ukrainian business under war conditions] *Halyts'kyi ekonomichnyi visnyk*, vol. 82, no. 3, pp. 190–200. (in Ukrainian)
9. Tomchuk O., Trehubov O., Andronik O. (2023) Finansovi aspekty upravlinnia platospromozhnistiu maloho ta serednoho biznesu v umovakh viiny [Financial aspects of managing the solvency of small and medium-sized businesses during wartime] *Ekonomika ta suspil'stvo*, no 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-42> (in Ukrainian)
10. Loiko V. V., Aleksandrov B. V. (2023) Pidtrymka ta rozvytok maloho ta serednoho biznesu v Ukraini v umovakh viiny [Support and development of small and medium-sized businesses in Ukraine under wartime conditions]. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*, vol. 1(11), pp. 228–233. (in Ukrainian)
11. Beraich, M., Amzile, K., Laamire, J., Zirari, O., Amine Fadali, M. (2022) Volatility spillover effects of the US, European and Chinese financial markets in the context of the Russia–Ukraine conflict. *Int. J. Financial Stud*, no. 10(4). DOI: <https://doi.org/10.3390/ijfs10040095>
12. Fond rozvytku pidpriemnytstva. Informatsiia pro rezultaty Derzhavnoi prohramy Dostupni kredyty 5-7-9 [Entrepreneurship Development Fund. Information on the results of the State Program “Affordable Loans 5-7-9”]. Available at: <https://bdf.gov.ua/publicna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9/> (in Ukrainian)
13. Natsional'nyi bank Ukrainy. Ohliad bankivs'koho sektoru. Traven' 2024 [National Bank of Ukraine. Banking Sector Review. May 2024]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-05.pdf?v=10 (in Ukrainian)
14. Natsional'nyi bank Ukrainy. Ohliad bankivs'koho sektoru. Serpen' 2024 [National Bank of Ukraine. Banking Sector Review. August 2024]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2024-08.pdf?v=10 (in Ukrainian)
15. Derzhavna prohrama pidtrymky biznesu “Dostupni kredyty 5-7-9%”: u poshukakh optimal'noho dizainu [State Program to Support Business “Affordable Loans 5-7-9%”: In Search of an Optimal Design]. *Ukrinform*, March 7, 2024. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3836803-derzhavna-prohrama-pidtrimki-biznesu-dostupni-krediti-579-u-posukah-optimalnogo-dizajnu.html> (in Ukrainian)
16. Rakhunkova palata Ukrainy (2024) Dostupni kredyty 5-7-9%: Rakhunkova palata nadala rekomendatsii dlia pidvyshchennia efektyvnosti prohramy [Affordable Loans 5-7-9%: The State Audit Office provided recommendations to improve the program's efficiency]. Available at: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=2148> (in Ukrainian)
17. Natsional'nyi bank Ukrainy. Zvit pro finansovu stabilnist'. Cherven' 2024 [National Bank of Ukraine. Financial Stability Report. June 2024]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report> (in Ukrainian)
18. Fond rozvytku pidpriemnytstva. Informatsiia pro rezultaty Derzhavnoi prohramy “Dostupnyy finansovyy lizynh 5-7-9%” [Entrepreneurship Development Fund. Information on the results of the State Program “Affordable Financial Leasing 5-7-9%”]. Available at: <https://bdf.gov.ua/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupnyy-finansovyy-lizynh-5-7-9/> (in Ukrainian)
19. eRobota [eWork]. Available at: <https://erobota.diia.gov.ua/> (in Ukrainian)
20. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Vlasna sprava: ponad 2 tysiachi ukraintsiv otrymaiut mikrohanty na start abo rozvytok biznesu vid derzhavy na 536 mln hrn. 28.12.2023 [Ministry of Economy of Ukraine. Own Business: Over 2,000 Ukrainians will receive microgrants to start or develop a business from the state totaling 536 million UAH]. Available at: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e66c0081-208b-4985-988b-f3b6d1387c74&title=VlasnaSprava> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 12.12.2024